

Råd&Vink2013

Forord

I 2013 dumpede 20 % af gymnasieeleverne i Grønland til prøven i skriftlig dansk¹, mens 56 % opnåede karakteren E eller derunder. Gennemsnitskarakteren lå på 3,2, hvilket er en markant forringelse sammenlignet med tidligere år.

Nogle elever skriver fine opgavebesvarelser, men det generelle indtryk er, at arbejdet med dansk stil i Grønland trænger til en opstramning. Dette skrift sætter derfor fokus på en præcisering af de danskfaglige krav til besvarelse af de enkelte opgavetyper i opgavehæftet.

Et centralt element er elevernes evne til at formulere sig skriftligt på dansk. Indberetninger fra årets eksamen peger entydigt på, at en stor elevgruppe – uagtet den danskfaglige viden – har svært ved at lave en skriftlig opgaveaflevering, som kan bestå ved en videregående uddannelsesinstitution, fordi der ganske enkelt er så mange meningsforstyrrende sprogfejl, at den overordnede sammenhæng let tabs. Formålet med danskundervisningen er ifølge gymnasiebekendtgørelsens § 1.2 *i særlig grad at forberede eleverne til videregående uddannelse*, men det må konkluderes, at dette kun delvist lykkes, hvad dansk skriftlighed angår. Dette peger på behovet for en øget indsats i danskfaget, hvad angår elevernes skriftsprog. Ifølge læreplanen skal mindst halvdelen af danskundervisningen anvendes på fagets sproglige dimension, så måske skal eleverne skrive meget mere i timerne end tilfældet er i dag. Og undervisningen i skriftlighed differentieres meget mere end tilfældet er i dag?

Det faldende karaktergennemsnit i dansk stil skyldes dog i lige så høj grad, at mange elever tilsyneladende ikke kender eller respekterer de specifikke faglige krav til besvarelse af de enkelte opgavetyper. Det foreliggende Råd&Vink indeholder 7 afsnit, som fokuserer på områder, hvor der er behov for opstramning og kvalificering af elevbesvarelserne. Med udgangspunkt i årets elevbesvarelser gives eksempler på vellykket praksis ligesom det præciseres, hvilke fokusområder danskundervisningen må indeholde i relation til prøven i skriftlig dansk i Grønland.

Medlemmerne af opgavekommissionen for Dansk i Grønland har bidraget med indlæg til dette Råd&Vink, hvilket de skal have stor tak for. Jeg håber indholdet inspirerer og tilskynder til øget målrettet arbejde med skriftlig dansk i undervisningen på de grønlandske gymnasier.

Jan Bæk, Fagkonsulent for Dansk i Grønland

¹ Gennemsnittet dækker over ganske store regionale forskelle.

1. Indledning

Opgavehæftet til eksamen i Dansk i Grønland 2013 havde temaet ”Udkant”².

Temaet inviterer til refleksioner over både Grønlands og elevernes egen fortid og fremtid. Kun få elever har øje for udkant som en mental tilstand, hvorimod forståelsen af den geografiske udkant præger mange elevbesvarelser, hvilket også resulterer i tankevækkende diskussioner af eksempelvis forholdet mellem by og bygd. Det kan dog anbefales, at dansklæreren overfor eleverne understreger, at de i gruppeforberedelsen nøje skal gennemlæse og diskutere opgavehæftets indledningsafsnit, som giver værdifulde hints til at nuancere forståelsen af hæftets tema.

Som anført i fagkonsulentens nyhedsbrev august 2013 viser censorernes kommentarer til dette års opgavebesvarelser generelt

- at vi i den daglige undervisning skal lære eleverne at læse og forstå de skriftlige opgaveformuleringer. Her tænkes især på kravene om **at diskutere** (opgave 1 + 2) eller **at perspektivere** (opgave 3). Det bør pointeres, at der *ikke* forventes referat af tidligere læste værker/film **med mindre de anvendes i elevens argumentation**.
- at vi i undervisningen tydeliggør de analyseredskaber, som knyttes til specifikke genrer. Eksempelvis benytter mange elever ved besvarelsen af opgave 1 et analyseapparat til anvendelse ved fiktionstekster samtidig med at de korrekt angiver, at der er tale om en sagprosatext(!). Og når næsten en hel klasse – uanset opgavevalg – mener, at de skal anvende aktantmodellen ved tekstgennemgangen, bør det præciseres, hvornår sådanne modeller bør/kan anvendes.
- der bør arbejdes med at skrive indledning. Når en hel klasse som indledning anfører opgaveformuleringen efterfulgt af *”Jeg har valgt opgaven fordi den er interessant/spændende”* demonstreres uselvstændighed og manglende viden om indledningens karakteristika. En indledning er ikke en parafrase over opgaveformuleringen og der bør i undervisningen arbejdes med *”kunsten at lave en passende indledning”*.
- Dansklæreren bør fortælle eleverne, at analysemodeller skal anvendes med forsigtighed og omtanke – og at eleverne kun skal inddrage relevante analyseelementer i forhold til den aktuelle tekst. Det trækker ned i karakter, når det tydeligt fremgår, at læreren har forsynet eleven med en model. Eksempelvis skriver en elev *”jeg skal først se på sted, tid og miljø og så beskrive personerne og så kompositionen”*.

² Opgavehæftet foreligger som bilag i dette skrift

For at støtte eleverne i arbejdet med skriftlig dansk udgav IIKNN sidste år Agnete Elmoses undervisningsmateriale ”*Skriftlig dansk i Grønland*”. I dette materiales første kapitel findes definitioner og elevøvelser, som imødekommer flere af ovenstående fokuspunkter.

2. Stilen skal have en indledning

Det afspejles i mange stile fra årets eksamenssæt, at en stor elevgruppe ikke mestrer at skrive en indledning. Hvad er det, der er så svært ved at skrive en god indledning? Måske det faktum, at en indledning på den ene side skal munde ud i en tekstpræsentation og på den anden side være en veloplagt, kreativ og original appetitvækker til den emnebehandling og diskussion, som følger i stilen. Det er forståeligt, at det for nogen umiddelbart kan være svært at kombinere de stringente krav med den interessevækkende indledning. Men det er noget de fleste kan lære, og som det er oplagt at lave små skriveøvelser i undervejs i undervisningen.

Den gode indledning skal leve op til to typer af krav.

a) de formelle krav:

En præsentation af teksten. Det vil sige tekstens genre, forfatter, titel og udgivelsesår. Derudover er det anbefalelsesværdigt at bestemme tema og eventuelle motiver i teksten.

b) de indholdsmæssige krav:

Ud over den formelle præsentation af teksten skal indledningen pirre læserens nysgerrighed og vække interesse.. Her kommer det kreative og originale ind i billedet. Den gode indledning fanger sin læser fra første sætning. Det kan for eksempel være med et retorisk spørgsmål, noget overraskende, provokerende eller noget, der undrer. Den lille strittende iagttagelse, som kan åbne op for emnet. Samtidig er den gode indledning sprogligt præcis med et klart fokus. I indledning fastsættes besvarelsens røde tråd, som skal føres igennem opgaven og bindes til en sløjfe til sidst med en pointeret afslutning.

Der er mange måder at skrive en indledning på, og disse varierer i forhold til den tekstgenre, man skal skrive sin indledning til. Men ovenstående almene retningslinjer gælder for de fleste genrer. Dog skal det understreges, at særligt essayet har flere indholdsmæssige krav til indledningen. I essaygenren går det ud på at præsentere et emne, så læseren kan se det for sig. Det kan være ved at benytte et citat, konkret eksempel, en markant pointe, definition, beskrivelse eller beretning. Samtidig skal det respekteres, når der i opgaveformuleringen står ”*med udgangspunkt i...*”, hvilket uddybes i afsnit 7.

Indledningen er altså en særdeles vigtig del af enhver tekst. Det er et afsnit, man bør gøre noget ekstra ud af. Når det så alligevel ved en gennemlæsning af dette års eksamensstile i skriftlig dansk kan konstateres, at en stor del af eleverne ikke prioriterer at skrive en god indledning, må det være nødvendigt at træne eleverne mere i disciplinen. Nogle elever vil måske spørge, hvorfor en indledning er så vigtig. Det er den, fordi den sammen med stilens afslutning danner rammen om selve opgavebesvarelsen. Med indledningen sættes opgavebesvarelsen ind i en kontekst, og læserens forventning til tekst og forfatter skabes. Det er det første, vi læser i en opgave og dermed det første indtryk, vi får. Hvorfor ikke gøre dette førstehåndsindtryk så godt som muligt?

I det følgende følger to eksempler på mindre heldige indledninger fra dette års eksamensbesvarelser. Disse efterfølges af to eksempler på gode indledninger.

De to følgende eksempler på dårlige indledninger er repræsentative og kan nærmest fungere som en skabelon på, hvorledes alt for mange elever valgte at skrive indledning til eksamen i skriftlig dansk 2013.

Eksempel 1:

"Indledning:

Jeg har valgt opgave 2, teksten er et uddrag af romanen "Profeterne i Evighedsfjorden" fra 2012, skrevet af Kim Leine. Jeg skal karakterisere Morten Falcks oplevelser af grønlanderne i Profeterne i Evighedsfjorden. Derefter skal jeg analysere forfatterens brug af virkemidler fra linje 1 til 14. Til sidst skal jeg diskutere de muligheder og udfordringer, som der kan opstå i mødet mellem den moderne verden og en oprindelig kultur":

(elevstil, 2013)

Problemet med ovennævnte indledning er, at eleven blot har kopieret opgaveformuleringen. Her mangler fokus, selvstændig stillingtagen til emnebehandlingen og ordet "skal" giver det indtryk, at besvarelser er noget, eleven er blevet tvunget til at skrive. Indledning er for tør og for kort. Det eneste positive er, at teksten præsenteres.

Eksempel 2:

Indledning.

I denne skriftlige opgave, skal der først gives en analyse af novellen "Vinternat", og der skal også gives en fortolkning af teksten. Derefter skal der gives en perspektivering til hæftets overordnede tema. Til sidst skal der gives en konklusion".

(elevstil, 2013)

Denne form for indledning er for kort og intetsigende. Den fortæller os blot noget, vi ved i forvejen, nemlig hvilke parametre man skal igennem i en analyse og fortolkningsopgave. Men ikke hvordan og hvorfor. Her gives heller ikke en ordentlig præsentation af teksten.

Begge ovenstående eksempler er kedelige og upersonlige. De mangler modenhed, originalitet, selvstændighed og viden. At fortælle, at man vil analysere, fortolke, perspektivere og til sidst konkludere er for bredt. Eleven tager ikke stilling til, hvad opgaven helt konkret vil fokusere på, hvorfor emnet er vedkommende og hvilke problemstillinger, der skal overvejes. Det giver indtryk af en usikker elev, som mekanisk har tænkt sig at køre en analysemodel igennem uden selvstændig stillingtagen til, hvad der er vigtigt og mindre vigtigt at undersøge i en tekst og den deraf afledte problemstilling. Eleven har ikke fornemmelse for, at det danskfaglige analysearbejde er et redskab, som bringes i anvendelse i relation til en selvstændig refleksion og stillingtagen til opgavehæftets overordnede emne.

En mere engageret og inspirerende indledning er nedenstående fra årets opgavebesvarelser:

"Forestil dig en familie, som bor i en lille bygd i Grønland. Far er fanger, og mor er hjemme og passe børn. Men børnene bliver ældre, og nu skal de uddanne sig. De flytter til en større by, hvor der er flere muligheder. De flytter ikke tilbage. Forældrene står med valget imellem enten at følge med strømmen og få pension i Nuuk, så de kan følge med i deres børns opvækst eller vælge at blive boende i bygden i håb om, at den næste generation vil flytte tilbage og genbefolke bygden. Hvis du fik sådan et valg, hvad ville du selv vælge?"

(elevstil, 2013)

Dette er blot begyndelsen på indledningen, hvorefter teksten præsenteres og opgavens fokus beskrives. Eksemplet viser effekten af et spørgsmål, der involverer læseren og vækker interesse for videre læsning af opgaven. Hermed er læseren engageret og opgavens problemstilling præsenteret og aktualiseret.

Her følger endnu et eksempel på en god indledning. Her skriver eleven konkret, hvad opgavens fokus er, og forklarer hvad der ligger til grund for dette valg:

"De fleste mennesker har prøvet at befinde sig i forskellige udkantsområder. Det kan være rundt i verden, hvor man møder kulturel forskel på befolkningen. Man kan også møde en psykisk eller mental form for udkantsområder, hvor man måske føler sig udenfor samfundet. For mange vil udkantsområdet være at komme til et helt nyt land med en helt anden kultur og levevis. For andre vil det være at komme fra en lille bygd og flytte til en storby. Alle vil på en eller anden måde komme i et udkantsområde mindst en gang i deres liv. Uanset om det er på en rejse eller en flytning. Alle har forskellige måder at reagere på. Nogle reagerer dårligt eller positivt. Det er det, som vi skal se et eksempel på i "Profeterne i Evighedsfjorden" af Kim Leine. Den er skrevet i 2012 og fortæller om en præsts møde med den grønlandske kultur i den daværende koloni Maniitsoq. Her beskriver han, hvordan det var for ham og grønlænderne at mødes. Derfor vil mit fokus i denne tekst være om mødet mellem grønlænderne og den moderne kultur."

(elevstil, 2013)

I denne indledning er eleven mere engageret. Eleven bygger op til sit fokus, således at der er belæg for dette. Den valgte problemstilling mellem grønlænderne og den moderne kultur er i fokus, ligesom der er præcise oplysninger om, hvilken kilde der er brugt. Dermed overholder indledningen kravet om præsentation af teksten.

Indledningen er elevens mulighed for at give et godt førstehåndsindtryk samt skabe en positiv forventning hos læseren. Nysgerrigheden skal vækkes og lysten til at læse videre skal fremmes. Når indledningen er læst, skal læseren stå med en klar fornemmelse af, hvad skribenten vil diskutere i sin tekst, hvorfor og hvordan. For at imødekomme dette må eleven være fuldt bevidst om stilens formål og genre. Det kan godt være en fordel at vente med at skrive indledningen til allersidst. Så kendes eleven indholdet af opgavebesvarelsen og undgår at

komme til at love noget i indledningen, som ikke overholdes i besvarelsen. Det kan anbefales at udarbejde et arbejdsblad med indledningsstikord ved skriveprocessens begyndelse. Dette kan så revideres undervejs i tråd med opgavens disposition og struktur.

Den gode indledning:

- ved hvad den vil, hvorfor og hvordan
- er veloplagt, kreativ og original
- er engageret og selvstændig
- fanger læserens interesse
- er sprogligt præcis
- er til at konkludere på
- har et tydeligt fokus
- præsenterer tekstmaterialet
- fylder ca. en halv til trekvart side

Den dårlige indledning:

- gentager opgaveformuleringen
- kommer med en rapportagtig oversigt over opgavens indhold
- kopierer informationer og holdninger fra tekstmaterialet
- er refererende
- er for kort
- er for bred og upræcis
- er indforstået
- siger ikke hvad der skal undersøges og diskuteres
- er uengageret og tager ikke stilling til emnets fokus
- er floskelpræget

3. Stilen skal have en struktur

I bedømmelsen af eksamensstilene lægges der vægt på om besvarelsene har en god struktur. I denne forbindelse kan man tænke på progressionen i eksempelvis Blooms taksonomi. Men besvarelsens struktur bestemmes i nogen grad af opgavegenren. Der er forskel på strukturen i et essay og i en klassisk analyse- og fortolkningsopgave. Men fælles for de forskellige opgavegenrer er, at den gode struktur indeholder argumenterende elementer samt har et tydeligt fokus. Men fokus menes, at der er én central problemstilling, som udgør omdrejningspunktet for elevens tekst. Med argumenterende elementer menes, at eleven forfølger et klart markeret hovedsynspunkt med troværdige præmisser og hjælpesynspunkter.

Formålet med den strukturerede opgave er at trække en tydelig rød tråd igennem opgaven og derved skabe sammenhæng mellem tekstens afsnit. I den dårlige opgave hænger tekstdelene ikke sammen. Besvarelsen kører i tomgang med gentagelser og manglende fremdrift. Opgaven mangler en retning.

Det kan være en fordel at udarbejde udkast til disposition for besvarelsen. I denne forbindelse bør eleven tænke på de forskellige afsnits længde og på, hvordan det ene afsnit skal lede frem til det næste. Eleven skal være bevidst om opgavens indbyrdes sammenhænge og markere disse, så læseren kan følge den logiske fremdrift og ikke være i tvivl om, hvordan eleven er kommet "fra a til b". Et godt redskab er her tydelige overgangssætninger, som forbinder afsnittene og henviser frem og tilbage i teksten. Dette værktøj kan med fordel trænes i danskundervisningen.

Opgavebesvarelsens struktur

- Har opgaven en indledning, en midterdel og en afslutning?
- Er der en markeret problemstilling som forfølges?
- Har opgaven en tydelig "rød tråd"?
- Er der progression i besvarelsen?
- Er der tydelig sammenhæng mellem opgavens afsnit?

4. Redegørelsesopgaven

En redegørelse for tekstens centrale synspunkter får en mere solid base, hvis den baseres på en indledning, der præsenterer både emne og tekst med en bestemt *vinkling*. Vinklingen er en mulighed for eleven til at gøre stilen mere personlig og engageret. På denne måde fjerner indledningen sig fra den bevidstløse gentagelse af opgaveformuleringen, som man desværre ser i alt for mange elevstile. Indledningen skal lægge op til redegørelsesdelen, gerne markeret med en eksplicit overgang, så der skabes sammenhæng mellem afsnittene i elevstilen. Her kan de to eksempler på side 5 tjene som vellykkede bud.

En redegørelse er ikke et referat! Det er meget vigtigt, at eleverne forstår forskellen på de to danskfaglige begreber. En redegørelse skal hæve sig over teksten og skabe fokus på det centrale. Redegørelsen skal være hierarkiseret, det vil sige ikke kronologisk, men slå direkte ned på det væsentligste. Hvad siger teksten om emnet? Og hvilke centrale synspunkter bliver præsenteret i teksten? Ofte vil manchetten være en god hjælp for eleven til at fokusere på det centrale.

Redegørelsens formål er at formidle tekstens indhold på en klar, præcis og koncentreret måde, der tager højde for, at læseren ikke har forudgående kendskab til tekst eller emne. Den gode redegørelse viser overblik og hæver sig over teksten ved først at fokusere på de centrale pointer. Eleven kan øve sig på at få et skarpere fokus ved at bygge redegørelsen op omkring formuleringer som for eksempel: "Teksten fokuserer først og fremmest på...", "Det primære synspunkt er...", "Den helt centrale problemstilling finder vi i....", "Centralt i denne sammenhæng er det, at...". For at sikre sig læserens fulde forståelse af teksten, kan eleven i sin redegørelse benytte følgende gode råd:

- sæt fokus på tekstens centrale hovedsynspunkt
- vær objektiv
- vær redelig, loyal og saglig i forhold til tekstens synspunkter
- citér en central formulering fra teksten (ikke et eksplicit krav, men det kan anbefales)
- undgå et referere teksten kronologisk
- undgå at overtage tekstens sprogtone – skriv i dit eget sprog
- henvis løbende til teksten/forfatteren ("ifølge xx" – "xx mener, at...")

I nedenstående eksempel kan vi se, hvordan en elev indleder sin redegørelse:

"I teksten "Udkantsgrønland", som er en artikel fra Polarfronten nr. 1, 2011, skriver Steen Bruun Jensen om grønlandske bygder der bliver affolket, fordi grønlandere der vælger at flytte fra primitive bygder til større byer, som for eksempel Grønlands hovedstad Nuuk. Steen Bruun Jensen gør det klart for læserne, at de mindste bygder allerede er lukkede, fordi indbyggertallet simpelthen er for lavt. "Flere bygder er allerede forsvundet, og et større antal kan forventes at forsvinde i løbet af de næste 10-20 år, hvis tendensen fortsætter", siger Steen B. Jensen, og mener, at hastigheden for affolkning af bygderne er problematisk. Steen B. Jensen mener, at årsagen til at de flytter fra bygd til by er....."

(elevstil, 2013)

Her præsenterer eleven tekstmaterialet og slår hurtigt ned på tekstens centrale emne. En formulering som "Steen Bruun Jensen gør det klart for læseren, at..." fungerer fint ved at skabe fokus på forfatterens hensigt, hvorefter eleven citerer en velvalgt passage, som underbygger påstanden.

En anden elev lægger ud med at se på tekstens opbygning og anvender begreber fra nyhedstrekanter i sin redegørelse:

"Artiklen er opbygget således, at der er blevet brugt et redskab kaldt "Den omvendte Nyhedstrekanter", som bliver meget brugt til at lave artikler. For de første er der en overskrift, der kort, men præcist, fortæller om indholdet. Som læser tænker man straks, at man gerne vil læse artiklen, da "Udkantsgrønland" virker outsideragtigt, og dermed får man lyst til at vide mere om, hvad der er blevet skrevet om. Under overskriften er der en kort forklaring på 3 linjer om, hvad der fokuseres på i indholdet. Forklaringen er meget godt skrevet og slutningen fanger virkelig også læseren, da det nævnes, at der er en ny rapport, der sætter tal på udviklingen."

(elevstil, 2013)

Redegørelsen er som nævnt først og fremmest fokuseret på indholdet: hvad siger teksten om emnet? Men en danskfaglig redegørelse kan med fordel også komme ind omkring, hvordan teksten så siger det. Altså med fokus på selve formen. Det kan ske via en redegørelse for

rubrikkens sproglige virkemidler. Hvordan forsøger teksten at fange læserens opmærksomhed. Eller det kan ske via en redegørelse for tekstens indre opbygning: hvorfor er den sat sammen, som den er? Er nyhedstrekanten anvendt eller måske HeyYouSeeSo-modellen? Hvilke nyhedskriterier er de dominerende – og hvorfor? Hvilken virkning ønsker tekstens afsender at opnå hos læseren ved at benytte eksempelvis væsentlighedskriteriet som det dominerende? Her er mange elementer, en elev kan komme ind på – men det er vigtigt, at eleven ikke slavisk kører en sagprosa-analysemodel af punkt for punkt. Redegørelsen er ikke en analyseopgave! Det vigtige er, at eleven har fokus på den konkrete tekst og ser på de væsentligste virkemidler, der anvendes af forfatteren for at få sine synspunkter frem i teksten.

En elev kommer eksempelvis i sin redegørelse ind på de fem nyhedskriterier:

”Et andet redskab, der bruges til at skrive nyheder på, er De 5 Nyhedskriterier: værdighed, troværdighed, genkendelighed, kritik samt ny, og man kan se, at det også er blevet brugt i denne artikel. Artiklen har værdighed og genkendelighed, da det er et meget vigtigt emne at drøfte her i Grønland. Der er rigtig mange indbyggere i bygderne, der nærmest er blevet tvunget til at flytte til et andet sted mod deres vilje, og det er blevet debatteret meget – om hvorvidt man skal respektere indbyggerne og lade dem bo der, eller nedlægge så mange bygder som muligt, fordi de er for dyre for samfundet, som nogle af politikerne siger.”

(elevstil, 2013)

Vi går ud fra, at eleven har ment *væsentlighed*, og ikke værdighed, som der står i citatet. Eleven forsøger her at gøre rede for, hvordan artiklen anvender to af nyhedskriterierne til at fange læserens opmærksomhed. Det er relevant at inddrage, selvom elever ikke udtrykker sig helt tydeligt derom.

En anden elev kommer i sin redegørelse ind på, hvordan artiklens forfatter bruger en ekspert til at understøtte sit overordnede synspunkt. Citatet viser, at det i praksis ofte er svært at adskille redegørelsen for de centrale synspunkter fra en karakteristik af argumentationsformen. Det afgørende i nedenstående eksempel er, at eleven kan gøre flere præcise iagttagelser i teksten ved at bruge danskfaglige begreber til at forklare nogle af de centrale virkemidler, artiklens forfatter anvender for at argumentere for sine synspunkter:

”At bygderne i Grønland forsvinder, i takt med at folk flytter til de store byer, bliver i bund og grund beskrevet som et problem i teksten ”Udkantsgrønland”. Steen Bruun Jensen bruger meget forskeren Rasmus Ole Rasmussen som sin kilde, for at gøre sin artikel mere troværdig for læserne, og vise at der er et problem, der burde blive diskuteret af det grønlandske samfund. Ved at bruge en ekspert i sin tekst som en kilde, øger han vægten i sin argumentation. Når der er tale om at lægge vægt på autoritet og troværdighed i en argumentation eller tekst, bruges appelformen ”Etos”, hvor afsenderen bruger en ekspert eller en kendt person. Ligeledes bruger Steen Bruun Jensen appelformen ”Logos”, der appellerer til logik og fornuft. Brug af logos ses i teksten, hvor der nævnes en del undersøgelser, statistik og tal. Steen Bruun Jensens benyttelse

af logos er derfor en vigtig og uundværlig del af tekstens emne om, at Grønlands bygder bliver færre og færre, for her kan man ikke undgå at inddrage tal og beregninger, når der er tale om indbyggertal.”

(elevstil, 2013)

5. Sagprosaopgaven

Stort set alle opgavehæfter indeholder én eller flere sagprosaetekster, som eleverne skal arbejde med. Mange elever er gode til at redegøre for synspunkterne i teksterne og diskutere dem – men det kniber mere med at foretage danskfaglige sagprosaanalyser af teksternes layout, opbygning og virkemidler.

I opgavehæftet for 2013 skulle eleverne arbejde med sagprosaeteksten ”Udkantsgrønland” fra tidsskriftet ”Polarfronten”, og de blev bedt om at karakterisere³ tekstens beskrivelse af emnet.

Ved en sagprosaetekst er det relevant at reflektere over afsender-modtager forhold. Her kan tages udgangspunkt i en kommunikationsmodel, eksempelvis Det retoriske Pentagram, hvilket er tilfældet i nedenstående elevksempel:

”Afsenderen er Steen Bruun Jensen som er journalist, og modtageren er læserne af bladet ”Polarfronten”. Jeg kender ikke bladet, men læserne er nok danskere, som interesserer sig for det arktiske område. Situationen er at journalisten skriver til nogle mennesker, som i forvejen er interesseret i emnet. Steen Buus Jensen har læst en rapport om bygderne og interviewet en af forfatterne. Over halvdelen af artiklen er citeret fra interviewet med journalistens kommentarer ind imellem. Han behøver ikke gøre en masse for at fange læserne, fordi de i forvejen har vist interesse ved at købe bladet.”

(elevstil, 2013)

Når der anvendes en kommunikationsmodel er det vigtigt, at elevernes besvarelse er reflekteret og ikke har karakter af skabelon-udfyldning. Der må spørges, hvilke konsekvenser kommunikationsforholdene har for tekstens udformning og beskrivelse.

En sagprosaeteksts opbygning og layout skal analyseres. Netop i den ydre form adskiller sagprosa sig fra andre tekstgenrer, og dette gøres til genstand for refleksion, hvilket sker i dette eksempel:

”Artiklen er opbygget således, at der bliver brugt et redskab kaldet Den omvendte nyhedstrekant, som bliver meget brugt til at lave artikler. For det første er der en overskrift, der kort, men præcist, fortæller om indholdet. Som læser tænker man straks, at man gerne vil læse artiklen, da ”Udkantsgrønland” virker outsideragtigt og dermed får man lyst til at vide mere om, hvad der er

³ For uddybning af, hvad en karakteristik indebærer, se side 8 i Agnete Elmose: *Skriftlig dansk i Grønland*, IIN 2012

blevet skrevet om. Under overskriften er der en kort forklaring på 3 linjer om, hvad der fokuseres på i indholdet....Artiklens længde er på 2 sider med 111 linjers lang tekst, og det viser, at den ikke er særlig lang – dog er dens indhold meget informerende. Det giver mere overskud for læseren, da den er delt ind i afsnit med underoverskrifter: Færre fangere og fiskere, Tilpasning er traditionen og Forlader Grønland. Der er 2 billeder i artiklen. Det første er et billede af bygden Kangeq som ligger tæt ved Nuuk og det er lagt som baggrundsbillede for teksten. Det andet billede er taget af Rasmus Ole Rasmussen og ligger lige under slutningen af artiklen. Det viser et forladt hus i en bygd. Billederne skaber dramatik, da det er forladte huse. Man får en fornemmelse af sympati for dem, der er blevet nødsaget til at flytte fra deres hjem og bosted gennem mange år, men på den anden side får det også én til at tænke, at bygden ser så pokkers lille ud, at det er godt den er blevet nedlagt – men det kan man så diskutere mere om, for der er nemlig følelser indblandet.....

(elevstil, 2013)

En del sagprosattekster har åbenlyst debatterende indhold, og her forventes det, at eleverne undersøger tekstens argumentation. Argumentationselementer som påstand, belæg og hjemmel kan fremdrages og udbygges med undersøgelse af, om der anvendes styrkemarkør, gendrivelse og rygdækning. Ligesom ved kommunikationsmodellen er det vigtigt, at eleven hæver sig over det skabelonagtige og formår at benytte argumentationsanalysen som afsæt for selvstændig refleksion. Her følger et vellykket eksempel:

”Det er tydeligt, at Steen Bruun Jensen fremtræder som en objektiv journalist, der skriver ifølge af Rasmus Ole Rasmussens undersøgelser og forudsigelser omkring befolkningstallet i bostederne i Grønland. Men i artiklens indledning fremtræder Steen Bruun Jensen subjektiv, hvor han inddrager ”en ensom grønlander” og beskriver udviklingen i Grønland som en ”kedelig” proces, der skader de grønlandske traditioner....

Teksten ”Udkantsgrønland” er skrevet som et ekspertargument og skræmmeargument, fordi journalisten kommer med et statistisk bevis om, at vi bliver færre mennesker her i Grønland, hvilket får de grønlandske læsere til at tænke, at de er nødt til at handle for at forhindre, at det sker i virkeligheden om ca. 50 år, som er år 2050. Grunden til at teksten er et ekspertargument er, fordi Steen Bruun Jensen anvender en del kilder som for eksempel en ekspert/forsker og fakta fra en forskningsundersøgelse.....Men passer det virkelig, at vi burde blive skræmt af tallene og forudsigelserne.....

(elevstil, 2013)

En sagprosattekst kan også påvirke modtageren ved anvendelse af appelformer, og i dette tilfælde inddrages disse ligeledes i elevens analyse:

”Ved at bruge en ekspert som kilde i sin tekst, styrker Steen Bruun Jensen vægten i sin argumentation. Når der tales om at lægge vægt på autoritet og troværdighed i en argumentation eller tekst, bruges der appelformen ”Etos”, hvor afsenderen bruger en ekspert eller kendt person. Ligeledes bruger Steen

Bruun Jensen appelformen "Logos", der appellerer til logik og fornuften. Brug af logos ses i teksten, hvor der nævnes en del undersøgelser, statistik og tal....
(elevstil, 2013)

Når appelformerne inddrages i analysen kan eleven med fordel gå et skridt videre og overveje, hvilken effekt det har på modtagergruppen.

Tekstens stil og anvendelse af sproglige virkemidler er også en central del af en sagprosaanalyse. Nogle tekster benytter ironi og dansksproglige ordspil, som kan være vanskelige at afkode for elever, der ikke har dansk som modersmål. Brug af abstrakt/konkret sprog, opstilling af modsætninger, anvendelse af retoriske spørgsmål, brug af anaforer og sproglige tre-trins raketter kan med fordel inddrages i analysen, hvis de forekommer i teksten. Det samme gælder stilistik, hvilket eleven i eksemplet herunder har fat i:

"Søren Bruun Jensens sprog er høj stil, da der bruges mange fagudtryk såsom: "accelereret, kvalifikationer, erhvervstilknytning, intentioner", ord som i daglig tale ikke bliver anvendt. Dette giver læseren et indtryk af, at forfatteren er seriøs og alvorlig...."

(elevstil, 2013)

Billedsprog anvendes ofte som virkemiddel i sagprosaetekster. Ved at analysere tekstens billedsprog kan afsenderens intentioner afdækkes. Her følger et kort eksempel:

"Der bruges billedsprog – sammenligning – til at beskrive den grønlandske fanger: "Den ensomme, grønlandske fanger på jagt i sin kajak har én ting til fælles med den danske politibetjent, der følger ællinger over gaden: Han hører hjemme på turistplakater." Der bruges et negativt adjektiv (ensom) til at beskrive den grønlandske fanger, og det kan virke lidt nedladende, men på den anden side får man også en form for sympati som læser. Man får et billede af en gammel mand der bor i en forladt og nærmest tomt bygd. Det virker meget trist og man bliver nærmest følelsesladet af at tænke på det....."

(elevstil, 2013)

Ovenstående eksempler fra årets elevstile er få og enkeltstående. Generelt er de grønlandske elevers sagprosaanalyser mangelfulde og ureflekterede. Mange nøjes med at redegøre for tekstens synspunkter og diskutere dem – men formår ikke at arbejde analytisk med at karakterisere tekstens virkemidler. Denne væsentlige del af sagprosaanalysen kan med fordel gives mere vægt i den grønlandske danskundervisning.

Sammenfattende savnes reflekterende inddragelse af nedenstående elementer i mange elevers arbejde med sagprosaopgaverne:

- kommunikationsmodel
- tekstens opbygning, layout og billedanvendelse
- argumentationsanalyse

- appelformer
- sproglige virkemidler og stilistik
- billedsprog

6. Analyse af sproglige virkemidler

Alle opgavehæfter til eksamen i skriftlig dansk i Grønland indeholder en eller flere litterære tekster, som eleverne skal arbejde med, og i tilknytning hertil er der flere opgavetyper, hvor der ønskes en analyse af de sproglige virkemidler. Eller der ønskes en analyse og fortolkning af en skønlitterær tekst, hvor det er underforstået, at man også analyserer sproget i teksten.

Alt for mange elever er usikre på, hvad de skal gøre, når de skal analysere de sproglige virkemidler i skønlitterære tekster. Derfor er det nok relevant med en opstramning af arbejdet med sproglige virkemidler i den daglige danskundervisning. På flere punkter er der paralleller mellem karakteristik og analyse af sproglige virkemidler i litterære tekster og i sagprosattekster. For eksempel er det i begge opgavetyper relevant at undersøge brug af ironi, ordspil, brug af abstrakt/konkret sprog samt billedsprog.

I en af opgavetyperne kan man typisk blive bedt om at analysere et bestemt tekstafsnit, som det er tilfældet i opgavesættet for 2013, hvor eleverne i opgave 2, *Kulturmøder*, bliver bedt om at analysere "*forfatterens brug af sproglige virkemidler i linje 1-14.*"

Tekstens sprog og stil kommer til udtryk i alle sprogets elementer, fra afsnit til ordvalg og tegnsætning, men det betyder dog ikke, at en analyse skal tage højde for alle sproglige træk i teksten. Når der er nævnt et så afgrænset linjetal, som linje 1-14, er det for at få eleven til at koncentrere sig om en mindre del af teksten, men desto mere fokusere sin analyse, så for eksempel person- eller miljøkarakteristikken underbygges med iagttagelser i ordvalg, sætningsbygning og billedbrug.

En sproglig analyse skal fokuseres. Den skal altså rette sig mod bestemte træk i teksten, og endelig skal den afpasses efter analysens formål. Formålet kan være:

- at underbygge person- eller miljøkarakteristikker
- at vise tydelige sproglige modsætninger
- at afklare fortællerens holdning til det fortalte

I følgende eksempel er det især ordvalget, der karakteriserer miljøet, som eleven fokuserer på:

"Omgivelserne fremstilles aldeles faldefærdige og usle. Gamle forladte tørvehytter står faldefærdige med ødelagte glasruder og husgange, der er faldet sammen. Det der engang blev brugt som tag, lavet af skind og bjælker, er fjernet og bliver formentlig derfor brugt andetsteds (side 8, linje 4-6). Adjektiver som: uhøvede, flækkede, brækkede, knækkede og kasserede, bliver brugt til at understrege, hvor faldefærdig hele byen er. Hvor navneord som: tørv, lermørtel,

skifersten, drivtømmer, hvalknogler, brædder, kiler og stumper beskriver, hvilke objekter der bliver brugt i området.”

(elevstil, 2013)

På samme måde som denne elev fokuserer på ordvalget i forbindelse med beskrivelsen af miljøet, fokuserer hun også på semantiske sammenhænge i naturbeskrivelsen:

”Området er vådt, koldt og gråt. Der er tåge og fyldt med mudrede glatte stier. Ved brugen af disse beskrivelser, bliver Grønland og dets natur fremstillet på en meget negativ måde....”

(elevstil, 2013)

Synsvinklen i en tekst kan være interessant at lægge mærke til, hvis det netop handler om et kulturmøde, som kun er set fra den ene parts side. Dette kommer en anden elev ind på i nedenstående eksempel:

”Der bruges negativt værdiladede ord i linjerne 1-14 for eksempel: ”...en em af hedninge, deres fyldte urinbaljer, deres luseinficerede brikse, de altid simrende kødgryder”. Dette eksempel hentyder til, at man fokuserer på de grønlandske levevilkår set fra præstens side...”

(elevstil, 2013)

Det kan være af betydning for forståelsen af personerne i teksten at undersøge, om der for eksempel bruges talesprog, hverdagsprog eller om sproget er formelt eller højtideligt.

I forbindelse med novellen ”Vinternat”, opgave 3, har en elev foretaget en sproglig analyse af tekstens første afsnit, men dog ikke forklaret, hvilken betydning hendes iagttagelser har for forståelsen af hovedpersonen eller fortælleren:

”Laver man en sproglig analyse af første afsnit, ser man hurtigt, at teksten indeholder mange adjektiver og beskrivelser af træk fra talesproget er indflettet i teksten. Talesprogets afsmitning på teksten ses i følgende sætning: ”Det stak af smerte for hvert skridt han tog næsten” – ordstillingen er ikke helt korrekt. Derudover bliver flere udtryk sat sammen til et enkelt ord, som ”hellerikke” og ”tilogmed”. Bruges af talesprog gør novellen mere læsevenlig... Mange ord bliver i teksten også stavet som de siges, for eksempel ”trær” og ”ha”.

(elevstil, 2013)

Det havde været godt, hvis eleven kunne have forklaret, hvorfor dette talesprog er flettet ind i Teksten og ikke bare havde forklaret det med, at det gør teksten mere læsevenlig.

At nogle elever har forstået, at adjektiverne har betydning for fortolkningen af teksten ses i dette afsnit:

Adjektiverne, der bliver brugt i den første del af novellen, er meget negative. Ord som ”hårde”, ”øm”, ”smertefuld” og lignende. Mens adjektiverne i

Slutningen af teksten er mere positive, her bruges ord som "lykkelig", "varm" og "glad". Ved at bruge adjektiverne på denne måde understreges hovedpersonens udvikling. Han går fra at være ulykkelig og opgivende til at være lykkelig og glad."

(elevstil, 2013)

I skønlitteratur er det ofte billedsproget, der giver læseren en større forståelse for personernes karakter. Dette har eleven, der har skrevet følgende, forstået:

"Billedsprog finder man nogle steder i teksten...for eksempel her: "Det var som om hans indvolde var tørret sammen af mangel på væde". Billedsproget gør det lettere at forstå, hvad hovedpersonen gennemgår og i dette tilfælde understreger det den gamle mands miserable tilstand"

(elevstil, 2013)

De anførte eksempler i dette afsnit om sproglige virkemidler er fra årets elevstile. Det er dog ikke mange elever, der husker, at der til en analyse og fortolkning af en skønlitterær tekst hører en analyse af tekstens sproglige virkemidler. Selv i analysen af Kim Leines tekst, hvor der i opgaven står, at man skal *"analysere forfatterens brug af sproglige virkemidler i linjerne 1-14"* er der mange elever, der overser dette krav! Og så er den stillede opgave ikke løst!

Der er mange elementer, man kan tage fat i, når man skal analysere sproget i en litterær tekst. Men der er alt for mange, der i årets elevstile slet ikke eller kun meget perifert kommer ind på den del af analysen. Det er dansklærerens ansvar at skabe rammer, så eleverne træner dette i den daglige undervisning og dermed har mulighed for at opfylde læreplanens faglige mål.

Sammenfattende kan nedenstående elementer indgå i en analyse af sproglige virkemidler:

- anvendelse af bestemte ordklasser og effekten heraf
(f. eks. adjektiver, genitiver, sammensatte substantiver, konjunktioner)
- rytmen, er der fart og energi eller en mere rolig rytme
(f. eks. brug af handleverber, sanseverber, tilstandsverber)
- ordvalg (semantiske skemaer, talesprog, positive/negative ord)
- billedsprog
- læserhenvendelser (retoriske spørgsmål, udråb, direkte tale til læser)
- sætningsbygning (hypotakse/paratakse, varieret eller monoton sætningsbygning)
- genre og sprog (overensstemmelse/brud på genreforventninger, tegnsætning)

7. Essay med udgangspunkt i...

Essayopgaven volder stadig problemer. I årets opgavehæfte lyder opgaveformuleringen: *Skriv med udgangspunkt i Udkantsgrønland (tekst 1) og Riv de døende landsbyer ned (tekst 4) og de to billeder side 1 og side 15 et essay om det at leve i udkanten*". Alt for mange elever besvarer opgaven ved at resumere de anførte tekster og diskutere indholdet af dem. Men dette er ikke et

essay! Essayet skal ikke bygges op omkring de i opgaven anførte tekstkrav, men derimod omkring elevens undren og søgen efter svar. Et essay undersøger en problemstilling fra forskellige synsvinkler, og det handler ikke nødvendigvis om at nå frem til nogen konklusion, men om at stille gode spørgsmål. Et godt essay veksler hele tiden mellem konkrete eksempler og selvstændig refleksion. Det skal selvfølgelig respekteres, når der i opgaven stilles krav til inddragelse af bestemte tekster/billeder, men disse udgør kun en del af de mange selvstændige input i form af eksempler, erfaringer, citater m.m., som eleven i sit essay benytter som springbræt til yderligere refleksion. Teksterne skal ikke resumeres, men netop fungere som igangsættere for elevens selvstændige tanker. Dette kan illustreres af nedenstående sekvens fra et af årets besvarelser:

”Sidste sommer holdt jeg to ugers ferie i Arsuq. Vi fiskede, lavede bål og var i kontakt med naturen og alt det der, men efter to dage kedede jeg mig meget. Der var ikke mere at lave og kun 4-5 personer på min egen alder, som jeg hurtigt blev træt af at snakke med. På et tidspunkt kom en båd med tyske turister, som gik rundt i bygden i 30 minutter, hvorefter de sejlede væk. Jeg havde det som om jeg var med i et levende museum. Steen Bruun Jensen beskriver i artiklen ”Udkantsgrønland” fra Polarfronten 2011, hvordan de små grønlandske bygder tømmes for indbyggere. Det er der ikke noget mærkeligt i. Over hele verden vokser storbyerne fordi det er her, tingene sker. Det er her mulighederne er. I artiklen fra Polarfronten synes Rasmus Ole Rasmussen det er et problem, at flere og flere grønlandere bosætter sig udenfor Grønland. Men hvorfor er det et problem? Folk vælger da selv, hvordan de vil leve. Man har vel ikke pligt til at blive boende i Grønland, bare fordi man er født her. Jeg har selv en drøm om at rejse til Canada.....

(elevstil, 2013)

Ovennævnte eksempel viser, hvordan teksterne anvendes som udgangspunkt for elevens refleksioner. Teksterne resumeres ikke, men benyttes blot som input sammen med elevens ferieerindring.

Det gode essay rummer flere input end de tekster, som opgaveformuleringen kræver. Det skal være elevens tanker og spekulationer, som styrer essayet – ikke opgaveformuleringens tekster.

Et godt essay bør også være sprogligt veloplagt, gerne krydret med originalt billedsprog og usædvanlige formuleringer, retoriske spørgsmål, læserinddragelse m.m. Essayopgaven er for de elever, som kan lide at skrive og lege med sproget samtidig med at de reflekterer. Dette kan læreren med fordel pointere i undervisningen. Der er nok en uheldig tendens til at essayopgaven tiltrækker elever, som ikke bryder sig om analyseopgaverne. Opgaven forekommer måske tilforladelig, fordi de faglige krav til essayet ikke kendes, men resultatet bliver ofte dårligt. De faglige krav til et essay skal nok præciseres gentagne gange for eleverne i undervisningen, så det undgås at blive resuméopgaver med lidt kommentarer.

8. Diskussion og perspektivering

En diskussion handler om at fremsætte modstridende synspunkter på et emne eller en problemstilling for herefter at nå frem til sin egen konklusion. Formålet med en diskussion er at få rystet sine egne meninger grundigt igennem. Mange elevdiskussioner er alt for kortfattede og præsenterer kun egne synspunkter uden at konfrontere dem med modargumenter.

Ofte vil formålet med en diskussion være at overbevise læseren om, at man har ret i et eller flere synspunkter. Dette gøres bedst ved at overveje sagen fra flere synsvinkler, fordi man på denne måde fremstår troværdig. Et eksempel fra en elevstil kan illustrere dette:

”Mange unge har stadig bedsteforældre, som bor i de små bygder. Når man besøger dem har man ikke så meget at snakke med dem om, for de følger ikke rigtig med i udviklingen. På den anden side er det meget afslappende at være i bygden, når man lige har vænnet sig til det. Der er ikke så meget stress, og det er dejligt at naturen er tæt på. Alligevel synes jeg at bygden ikke er et sted for en ung person. Der er ikke rigtig nogen gode jobs og ikke uddannelse eller mange andre unge. Så for mig er bygden et feriested.”

(elevstil, 2013)

Diskussionen i en stil kan kvalificeres ved at inddrage udtalelser fra forskere eller debattører, der har forskellige holdninger til emnet:

”Steen Bruun Jensens påstand om, at de grønlandske bygder tømmes for indbyggere kan opfattes på to måder. På den ene side giver jeg Steen Bruun Jensen ret i at unge ikke gider bo i bygder og ikke ser nogen fremtid i at bo der. På den anden side viser Grønlands Statistik at nogle af de store bygder, som for eksempel Qasigiannguut har en lille befolkningsstigning. Det er sikkert personer fra endnu mindre bygder, som flytter til Kangitsiaq. Så der er forskel på bygderne. Jeg mener derfor at nogle af de store bygder bestemt har en fremtid....

(elevstil, 2013)

Opgavehæftet til dansk stil indeholder ofte en eller flere tekster, som fremsætter forskellige synspunkter på det overordnede emne. Mange elever anvender ikke opgavehæftets muligheder for nuanceret diskussion, men fokuserer alene på tekstvalget til den opgave, de har valgt at besvare.

Når opgaven baseres på tekster, som fremsætter synspunkter om det pågældende emne, er det vigtigt med en god redegørelse for disse. I redegørelsen har man præsenteret andre personers hovedsynspunkter samt hvorledes disse fremsættes (se afsnit 4 om redegørelse) – i diskussionen skal man nu finde sin egen holdning, og dette gøres bedst ved at tage udgangspunkt i andres synspunkter. Det er god argumentation, hvis andre personers synspunkter anvendes til at underbygge egne holdninger. Det øger troværdigheden, hvis en sag ses fra flere sider. Pointen i

en diskussion er ikke kun at fremsætte egne holdninger, men også at overveje og eventuelt påtage sig andres holdninger og argumentere for disse.

Man kan med fordel anvende øvelsen *"Djævelens advokat"*, når der undervises i at diskutere. Her træner eleverne at påtage sig en eventuel modparts argumentation og fremføre denne.

Det skaber ligeledes troværdighed, og dermed god argumentation, hvis der anvendes konkrete eksempler. Det kan stamme fra tekster, man har læst – personer, der har udtalt sig – eller fra egne erfaringer. Man skal dog passe på med at blive alt for personlig i en diskussion. Det er vigtigt, at de anvendte eksempler har gyldighed for andre end én selv. Endvidere skal man huske kildeangivelse, hvis man inddrager artikler, forskning, statistik, citater eller lignende i argumentationen.

En god diskussion har altså et vist omfang. Jo grundigere diskussionen har været, jo mere nuanceret eller slagkraftig kan konklusionen blive. Det er ikke givet, at en diskussion når frem til en endelig konklusion. Den kan godt ende med at opstille hypoteser eller yderligere problemstillinger, som kræver undersøgelse – men det er vigtigt, at dette sker på baggrund af en nuanceret diskussion og afklaring af delpørgsmål. I en diskussion demonstrerer eleven i hvilket omfang der kan reflekteres selvstændigt.

"Perspektivér til hæftets overordnede tema" er et krav, der stilles i flere opgavetyper. Denne formulering vælges for at henlede elevens opmærksomhed på opgavehæftets tema. Der skal altså ikke perspektiveres til litteraturhistoriske perioder, andre tekster af samme forfatter eller lignende, men til det overordnede tema, som i eksamen 2013 var *"Udkant"*. Her er det selvsagt vigtigt, at eleven har overvejet temaet grundigt. Som tidligere nævnt præsenteres temaet gennem en manchete, som nuancerer indholdet og gerne skulle inspirere til refleksion.

Her følger et eksempel på en perspektivering:

"Den gamle mand er til slut helt alene med sin alkoholflaske i snevejret. Ingen hjælper ham, og det er den egoisme og svigt af de svage i samfundet, som Harald Herdal vil kritisere i sin tekst. Teksten er fra 1933, men vi har også hjemløse i Nuuk i 2013. Nogle af dem er også alkoholikere og kan ikke passe et arbejde eller betale for et sted at bo. Kommunen betaler for en lejlighed med plads til at 8-10 hjemløse kan sove der, men hvad med dem, som der ikke er plads til. De sover i opgange og under joller i havnen og prøver at overleve. Jeg synes det er trist, at mennesker i Grønland i dag lever som manden i Harald Herdals tekst. Men måske er det deres egen skyld? Har de virkelig virkelig prøvet at droppe sprutten? Eller har de måske vænnet sig til at leve på den måde? Alkohol giver mange problemer i Grønland....."

(elevstil, 2013)

Det er altså det overordnede tema, som skal stå i centrum for perspektiveringen, og dette gælder for så vidt alle opgavetyper. Naturligvis kan elever også med fordel foretage de mere

traditionelle perspektiveringer, hvor eksempelvis uddraget fra Kim Leines ”*Profeterne i Evighedsfjorden*” sættes i relation til det øvrige forfatterskab eller tendenser i nutidens danske litteratur – men det bør være det overordnede udkantstema som sætter rammen for perspektiveringen. Dette forsøges i nedenstående eksempel:

”Morten Falck møder ikke grønlænderne på en åben måde. Han ser på kulturen udefra og er på den måde i udkanten af samfundet. Vi har i klassen læst uddrag af en anden roman af Kim Leine, jeg husker ikke hvad den hed, men her var hovedpersonen også en dansk outsider, som bare udnyttede de grønlandske kvinder, han var sammen med. Det er dog ikke alle danskere, som bare er i udkanten af det grønlandske samfund. Mange gifter sig og får familie og lever helt normalt i Grønland.....”

(elevstil, 2013)

9. Afrunding

Det er tiltrængt med en opstramning af arbejdet med skriftlig dansk i undervisningen – og en del af dette arbejde handler om stileskrivning. Dette skrift peger på de specifikt danskfaglige krav, som knytter sig til opgavegenrer og formuleringer, som eleverne møder til den afsluttende prøve. Danskundervisningen tilrettelægges med en faglig progression i forhold til at honorere disse krav.

Ved at pointere de faglige krav samt vise eksempler fra årets eksamensbesvarelser kan dette skrift forhåbentlig vejlede både lærer og elever samt tilskynde til et mere målrettet arbejde med stileskrivningen.

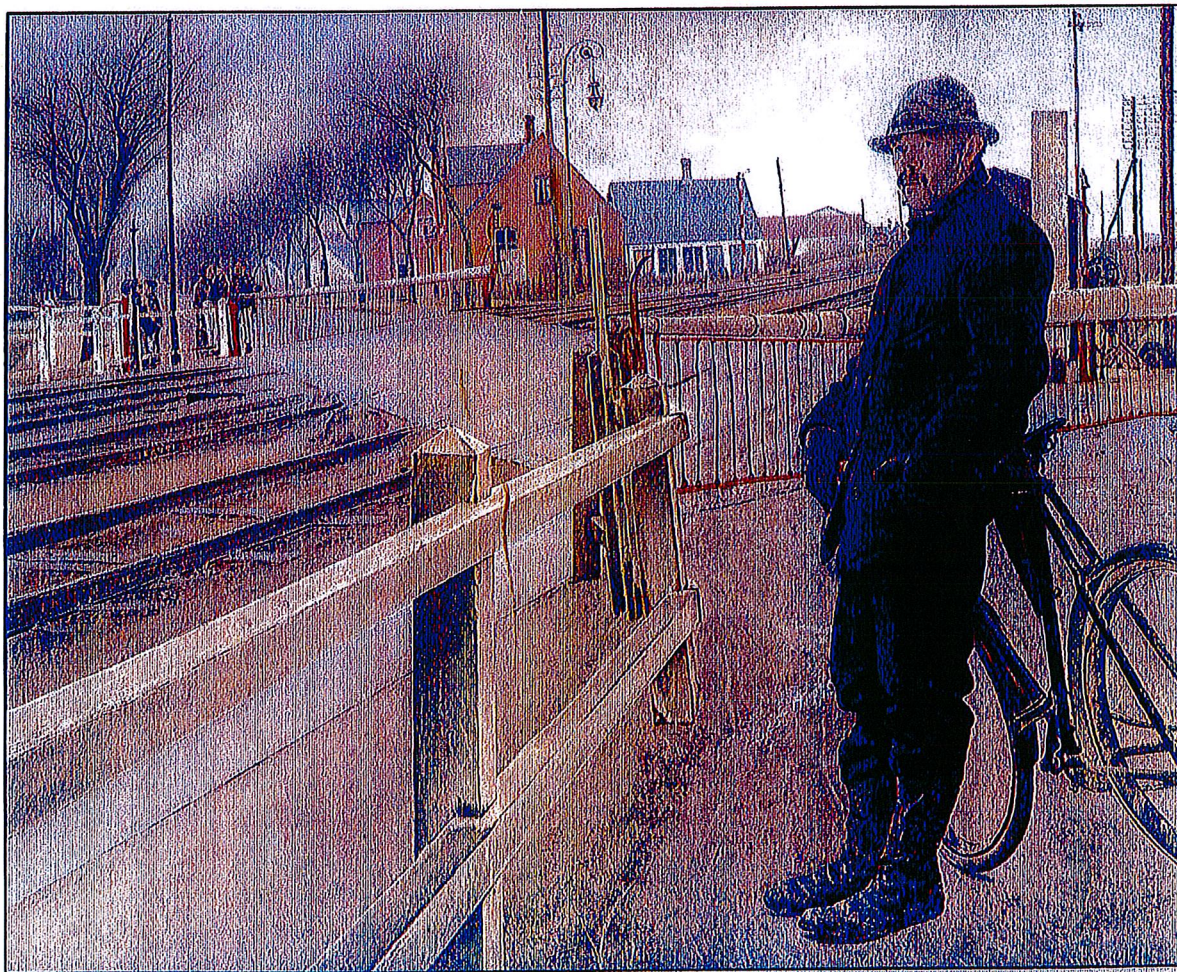
10: Bilag 1: Opgavehæfte fra sommereksamen i Dansk i Grønland 2013

GU
HHX
HTX

Dansk i Grønland A

Tirsdag den 14. maj 2013
Kl. 09.00-15.00

Indhold:

	Side
Tema:	4
Opgaveformuleringer:	4
Tekster:	
1. Steen Bruun Jensen: <i>Udkantsgrønland</i>	6
2. Kim Leine: <i>Profeterne i Evighedsfjorden</i>	8
3. Harald Herdal: <i>Vinternat</i>	10
4. Anders Høeg Lammers: <i>Riv de døende landsbyer ned</i>	15

Billeder:

L.A. Ring: *Når toget ventes. Jernbaneoverkørsel ved Roskilde Landevej.*

Olie på lærred, 143 x 175 cm, 1914

Opgaver

Tekster og billeder i dette hæfte handler om udkanten. Mennesket kan befinde sig i forskellige former for udkantsområder. Udkantsområder kan forstås konkret som geografiske yderområder, men også mere abstrakt som en mental tilstand, hvor man følelsesmæssigt eller socialt befinder sig i udkanten af tilværelsen.

At befinde sig i udkanten kan være noget påtvunget, men også noget, man opsøger frivilligt. Desuden kan det opleves som enten frigørende eller begrænsende.

Du skal besvare én af opgaverne 1-4. Brug opgavens titel som overskrift for din besvarelse. Vælger du opgave 4, skal du selv formulere en overskrift.

Opgave 1: Udkantsgrønland

Gør rede for synspunkterne i *Udkantsgrønland* (tekst 1), og karakteriser den måde, udkantsgrønland beskrives på i teksten. Diskuter tekstens synspunkter.

Materiale:

Steen Bruun Jensen: *Udkantsgrønland*

Opgave 2: Kulturmøder

Giv en karakteristik af Morten Falck og af hans oplevelser af grønlænderne i *Profeterne i Evighedsfjorden* (tekst 2). Analyser forfatterens brug af sproglige virkemidler i linje 1-14. Diskuter de muligheder og udfordringer, der kan opstå i mødet mellem den moderne verden og en oprindelig kultur.

Materiale:

Kim Leine: *Profeterne i Evighedsfjorden*

Opgave 3: Vinternat

Giv en analyse og fortolkning af *Vinternat* (tekst 3). Perspektiver til hæftets overordnede tema.

Materiale:

Harald Herdal: *Vinternat*

Opgave 4: (Formuler selv en overskrift)

Skriv med udgangspunkt i *Udkantsgrønland* (tekst 1) og *Riv de døende landsbyer ned* (tekst 4) og de to billeder side 1 og 15 et essay om det at leve i udkanten.

Materiale:

Steen Bruun Jensen: *Udkantsgrønland*

Anders Høeg Lammers: *Riv de døende landsbyer ned*

L. A. Ring: *Når toget ventes. Jernbaneoverkørsel ved Roskilde Landevej*

Illustration til Anders Høeg Lammers: *Riv de døende landsbyer ned*

1. Steen Bruun Jensen: *Udkantsgrønland*

Teksten er en artikel fra Polarfronten nr. 1/2011.

Udkantsgrønland

De mindre grønlandske bygger tammes for indbyggere. Beskæftigelsen inden for fiskeri- og fangst- og fiskerierhvervet er for stærkt nedadgående, og de unge grønlandere drømmer om et andet liv end deres forældre. En ny rapport sætter tal på udviklingen.

1 Den ensomme, grønlandske fanger på jagt i sin kajak har én ting tilfælles med den danske politibetjent, der følger ællinger over gaden: Han hører hjemme på turistplakater.

5 Eller også er han netop ensom. De mindre bygger har oplevet en affolkning¹ gennem mange år, og inden for det sidste tiår er den kedelige udvikling accelereret² markant. Flere bygger er allerede forsvundet, og et større antal kan forventes at forsvinde i løbet af de næste 10-20 år, hvis tendensen fortsætter. Og det er der ingen grund til at tro, at den ikke skulle.

10 Det fremgår af rapporten 'Status for bosteder i Grønland - med særlig fokus på byggerne', der er udarbejdet af forskningsinstitutionen Nordregio for Nordisk Råd.

15 Det gælder generelt for byggerne, at befolkningstallet er faldet særdeles markant i perioden 1990 til 2009. Husstandene består i stigende grad af kun én

20 person, befolkningen er kønsmæssigt skævt sammensat med et stort kvindeunderskud, og børnetallet er stærkt faldende.

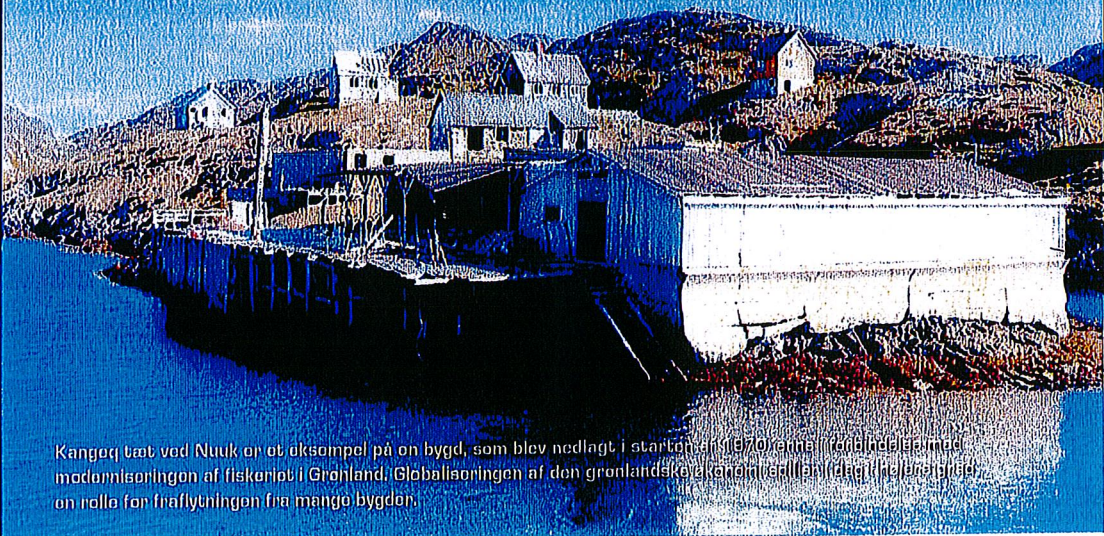
Færre fangere og fiskere

25 Den mest indlysende årsag til fraflytningerne er, at fangst- og fiskerierhvervet er koncentreret og specialiseret, så hovedaktiviteterne er samlet på et fåtal af trawlere³, der har hjemsted i de store byer, siger en af rapportens forfattere, seniorforsker Rasmus Ole Rasmussen:

30 - Det kan naturligvis ikke blive ved med at beskæftige en hel masse mennesker. Antallet af aktive personer inden for området falder, og det vil det blive ved med.

Det gode liv ligger et andet sted.

35 - Men erhverv er én ting. Noget andet er, at den yngre generation har en anden opfattelse af, hvad det gode liv er, siger Rasmus Ole Rasmussen.

Kangoq båd ved Nuuk er et oksompe på en bygd, som blev nedlagt i starten af 1970'erne i forbindelse med moderniseringen af fiskeriet i Grønland. Globaliseringen af den grønlandske økonomi og den stigende rolle for fraflytningen fra mange bygger.

0 | POLARFRONTEN | NR. 1/2011

Noter:

1. *affolkning*: folk der flytter fra stedet.
2. *accelereret*: er gået hurtigere end før.
3. *trawlere*: skibe der bruges til erhvervsfiskeri.

I samme periode har flertallet af Grønlands byer oplevet en befolkningsstigning, herunder særligt Nuuk, hvor befolkningen er steget fra 12.217 personer i 1990 til 15.105 personer i 2009. Først og fremmest på grund af tilflytning - ikke mindst af kvinder - Kvinderne flytter, og det har de gjort de sidste 30 år. Af forskellige grunde. Nogle blev i sin tid gift med de danske håndværkere og rejste derfor fra bygderne. Andre har undervejs søgt til byerne, fordi der var job i fiskeindustrien. Nu handler det så om uddannelse og derefter job, der passer til ens uddannelse. Og det gælder ikke kun for pigerne, men også i stigende grad for drengene, der også vil noget andet og flytter efter andre muligheder, siger Rasmus Ole Rasmussen.

Han har tidligere lavet undersøgelser, der viser, at livet i bygderne ikke længere er tiltrækkende for den nye generation.

- Jeg har gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt cirka 80 % af alle unge mennesker i Syd- og Østgrønland og interviewet mange af dem, hvor jeg blandt andet har spurgt om, hvorvidt de kunne tænke sig at være fangere og fiskere, og om de ville bo i en bygd. Der er mellem 5 og 10 % af drengene, der siger, at det kunne de godt tænke sig, mens der kun er 0,1 % af pigerne, der siger, at det er noget for dem. For pigernes vedkommende er det faktisk det sidste, de kunne tænke sig overhovedet. Og det er det altså i stigende grad også for drengene, siger han.

Tilpasning er traditionen

Hvis man har svært ved at forestille sig et Grønland uden bygder, så er det ikke noget positivt billede, rapporten tegner. Men Rasmus Ole Rasmussen ønsker ikke at være pessimistisk:

- Mange folk tror, at bygder er en oldgammel opfindelse. Men sandheden er, at rigtig mange af dem blev etableret i 1920'erne og 30'erne, da man pludselig kunne fange torsk i stor stil. Og andre ligger, hvor der tidligere var gode muligheder for fangst. Nu laver man så noget andet, og det foregår i byerne. Det er på sin vis en helt naturlig udvikling. Men det opfattes af mange som et sammenbrud af det grønlandske samfund, fordi den traditionelle levevis - som i forhold til fiskeriet i virkeligheden kun er en relativt kort historisk periode - er på vej ud. Traditionen er i virkeligheden, at man i de arktiske egne tilpasser sig de forandringer, der foregår, og lever efter det, siger han.

- Der er selvfølgelig nogle, der føler sig tvunget til at flytte, men grundlæggende gælder det, at folk vælger af egen fri vilje, og at bosætningen bliver en afspejling af, hvad folk vil. Og der bliver et generationsskifte en særdeles væsentlig faktor, siger Rasmus Ole Rasmussen.

Forlader Grønland

Rasmus Ole Rasmussen fremhæver også, at et mere væsentligt problem for det grønlandske samfund på længere sigt er, at der er flere og flere grønlandere, der ikke stopper ved de større byer, men helt fraflytter Grønland:

- Siden hjemmestyret blev etableret i 1979, er der flere end 16.000 grønlandere, der har bosat sig uden for Grønland. Jeg har i forbindelse med en anden undersøgelse af mobilitet⁴ i Grønland lavet en fremskrivning af situationen⁵, som viser, at man i 2050 i værste fald kan risikere, at de nuværende 56.000 indbyggere går hen og bliver til kun 40.000.

- Folk siger, at de vil skaffe sig kvalifikationer og få en erhvervstilknytning, der har med deres kvalifikationer at gøre. Måske kan oliefund eller andet, der udløser en masse penge, løse nogle af de her problemer, men det tror jeg i virkeligheden ikke. Man kan have alle mulige gode intentioner, men folk vælger nu engang det, de gerne vil, siger han.

Steen Bruun Jensen

Kontakt: Rasmus Ole Rasmussen, Nordregio, rasmus.ole.rasmussen@nordregio.se

'Status for bosteder i Grønland - med særlig fokus på bygderne' er forfattet af Rasmus Ole Rasmussen, Johanna Roto, Lise Smed Olsen og Lisbeth Greve Harbo, der alle er tilknyttet Nordregio.

Foto: Rasmus Ole Rasmussen

4. mobilitet: flytning.

5. fremskrivning af situationen: forudsigelse.

2. Kim Leine: *Profeterne i Evighedsfjorden*

Teksten er et uddrag af romanen Profeterne i Evighedsfjorden fra 2012. Romanen handler om den norskfødte præst Morten Falck, som udstationeres i kolonien Sukkertoppen/Manitsog i 1787. Han ankommer som 31 årig til kolonien optaget af ønsket om at gøre grønlænderne kristne.

- 1 I udkanten af kolonien kommer han forbi de indfødtes huse, bygget af tørv, lermørtel, skifersten¹, drivtømmer, hvalknogler og uhøvlede, flækkede og brækkede brædder som Handelen² har kasseret. Han passerer en halv snes³ af disse bygninger. De går mere eller mindre i ét med jorden. Som muldvarpeskud⁴. Kiler⁵ og stumper af knækkede og kasserede glasruder er sat ind
5 i vinduesgluggerne⁶ for at slippe lidt lys ind. Men tørvehusene er forladt, husgangene faldet sammen, skind og spær fjernet fra tagene. Regnen står lige ned i husene, skyller ud gennem åbningerne og aflejrer gråt slam⁷ på skråningerne ned mod fjorden. Fugten ligger tung omkring de forladte huse med kolde, stillestående lerdunster⁸, der minder ham om beboerne og det liv de har levet, en em⁹ af hedninge, deres fyldte urinbaljer, deres luseinficerede¹⁰ brikse, de altid
10 simrende kødgryder. Dunsterne virker pirrende på Falcks næsebor, de minder ham om frisk kød og nøgne svedskinnende kroppe, uterligheder¹¹ begået uden skam i halvmørke, liderlig bjæffen¹² i hjørnerne. Hans tarm spjætter¹³, han trykker hånden mod mellemgulvet¹⁴, småløber, stopper op, småløber. Så letter trykket. Koldsveden perler¹⁵ på hans pande. Han tørrer sig med hånden og slår over i en gangart mere værdig¹⁶ for en præst.
- 15 Kun fra et af tørvehusene, det der ligger tættest på kolonien, ryger det stadig. Blege børneansigter i vinduesgluggerne. Han forsøger sig med et smil og vinker lidt stift. De stirrer alvorligt på ham, eller ængsteligt¹⁷ - hadefuldt? Hvem ved hvad disse mennesker tænker og føler. Han ved det i hvert fald ikke. Han skal derind senere, sammen med sin kateket¹⁸, prædike dem

Noter:

1. *tørv, lermørtel, skifersten*: *tørv*: tørret jordmateriale der kan bruges som brænde eller til at bygge jordhuler med, *lermørtel*: byggemateriale der består af ler blandet op med sand eller grus og vand, bruges som bindemiddel mellem sten i murværk, *skifersten*: sort sten der kan bruges som byggemateriale.
2. *Handelen*: den kongelige danske handel. Handelselskab der stod for handlen mellem Grønland og Danmark.
3. *en halv snes*: 10 styk.
4. *muldvarpeskud*: en lille forhøjning af jorden, som en muldvarp har skubbet op.
5. *Kiler*: fladt, aflangt stykke metal, træ eller plastic der er tykt i den ene ende. Bruges til at f.eks. at holde en dør åben.
6. *vinduesgluggerne*: vinduer eller huller i et hus, som man kan se ud af.
7. *aflejrer gråt slam*: efterlader gråt, beskidt ler.
8. *dunster*: negativt ord for lugt, noget der ikke lugter godt.
9. *em*: lugt.
10. *luseinficerede*: plaget af lus.
11. *uterligheder*: seksuelle handlinger.
12. *bjæffen*: andet ord for gøen, den lyd hunde afgiver.
13. *Hans tarm spjætter*: Falck er på vej på lokum. Han har ondt i maven og skal på toilettet.
14. *mellemgulvet*: maven.
15. *perler*: sveden ser ud som små perler.
16. *værdig*: respektfuld.
17. *ængsteligt*: uroligt.
18. *kateket*: hjælpepræst.

noget kristen kærlighed og sømmelighed¹⁹, friheden gennem frelsen, den sædvanlige lektie.
20 Han håber på at det vil genoprette en følelse af hverdag og normalitet.

Længere henne kommer han forbi nogle telte hvor der er mere liv. Flere hedninger. De er kommet sydfra i deres fulldastede både. Et sikkert tegn på at skibet virkelig er på vej. Røg stiger op fra hullerne i toppen og blander sig med tågen. Teltåbningene er slået til side, han får et glimt af mennesker i halvmørket. De er klædt i et mærkeligt sammensurium²⁰ af skindtøj og spraglede²¹ danske lærredsklæder som de har tuskhandlet²² sig til hos mandskabet i kolonien, eller på skibene. Han kan ikke forklare det, men de får ham til at føle sig lidt ængstelig, det uudgrundelige²³ mørke de repræsenterer, deres fortrolighed med døden og ubekymrethed i livet, deres syndefulde uafhængighed. Han kravler aldrig ind i et af tørvehusene uden først at slå korsets tegn for sig og fremsige et fadervor. Og de her nyankomne er endnu mere fremmedartede og foruroligende end dem der bor her fast.
30

Indfødte kommer tilrejsende og slår sig ned ved kolonien hvert efterår i forbindelse med skibsanløbet i håb om at gøre en handel. Der plejer at være mange flere, tit op mod et halvt hundrede telte, men de sidste vintre har været hårde, og et ukendt antal mennesker er omkommet, enten som direkte følge af hungersnød eller ved de grasserende²⁴ mord på enker og børn.
35

En kvinde og en mand sidder på hug foran teltet. De stirrer på præsten, med ansigterne blottet for udtryk. De udveksler nogle ord som han ikke forstår, nogle glidende og gnæggende²⁵ lyde. Gad vide om det er mig de taler om? tænker han og går hurtigere, forfulgt af deres blikke. Ved de noget om mig, snakker de indfødte om hvad præsten går og laver, om ham og enken²⁶? Eller er de fuldstændig lige glade? Svuppene²⁷ i sine støvler går han videre. Han nynner en salme for at muntre sig selv op.
40

19. *sømmelighed*: anstændighed, ærbarhed.

20. *sammensurium*: sammenblanding.

21. *spraglede*: mange stærke farver.

22. *tuskhandlet*: handel der foregår ved bytning af varer uden brug af penge.

23. *uudgrundelige*: noget man ikke kan tyde eller forstå.

24. *grasserende*: frygtelige.

25. *gnæggende*: en lyd, der minder om et dyrs.

26. *enken*: en grønlandsk kvinde, som Morten Falck har et forhold til.

27. *svuppene*: den lyd der kommer, når man trækker en prop op af en flaske, eller når f.eks. en fod slipper et vådt underlag.

3. Harald Herdal: *Vinternat*

Teksten er fra novellesamlingen Bisser fra 1933.

1 Han humpede¹ en vinteraften opover den frosne markvej. Himlen var høj og stille, frostklar og kold. Nede i hulningen² lå mosedraget³ død og tilfrosset, omgivet af vissenbrune⁴ siv og sort tyndt krat⁵. Den lille vej var opkørt med dybe hårde hjulspor. Det var som om han gik på bare ben på den stenede vej, og meget sål var der hellerikke på støvlerne⁶, strømper havde han 5 ikke, men klude viklet om fødderne der var ophovnede og ømme. Det stak af smerte for hvert skridt han tog næsten. Han hinkede⁷. Kroppen var også øm og stiv og smertefuld af gigt⁸. Nu og da klagede han sig højlydt.

Og så hade han tilogmed travlt, han skulle nå noget - og det skulle nås.

Aftenmørket lå mørkt og isnende blåligt over de åbne marker, mange stjerner og nymåne. I 10 de første huse deroppe brændte lys, en lysning⁹ fra byens gader stod om de høje nøgne og sorte træer i byparken. Og klart mod himlen stak domkirken sine spir¹⁰ op mod stjernerne.

Han hastede frem så godt han kunde¹¹, og hade et stykke vej endnu. Mad hade han ikke fået, hverken i dag eller igår. Det kunne være hvad det ville, sådant set, han tålte det ikke¹² så godt. Det var værre at han ikke hade noget at drikke og varme sig med. Det hade han ikke haft et par 15 dage og bare fået en tår i ny og næ hos en tilfældig kammerat han traf på.

Nu måtte han ha¹³ noget - og var kommet til den beslutning lidt sent, det var snart lukketid. Sprithungeren¹⁴ hærgede ham¹⁵, han var syg af tørstende sult. Det var som om hans indvolde var tørrede sammen af mangel på væde¹⁶. Han var så sløj¹⁷ og medtaget¹⁸ at også det gjorde det svært for ham at gå.

20 Flere gange tog han flasken frem, vidste godt at den var tom, gjorde det som i et fantastisk håb om at der alligevel skulle være en dråbe bare. Han satte den for munden. Der var ikke noget. Knap nok lugten. Og han puttede den atter omhyggeligt ned i sommerfrakkens eneste hele lomme. Det manglede bare¹⁹ at han i sit hastværk²⁰ skulle tabe den.

Så hastede²¹ han videre, humpede, hinkede, gav sig, ømmede²² sig og var i mørket en

Noter:

1. <i>humpede</i> : gik lidt skævt, haltede.	11. <i>kunde</i> : kunne.
2. <i>hulningen</i> : fordybning i landskabet.	12. <i>tålte det ikke</i> : han blev syg af maden.
3. <i>mosedraget</i> : lavtliggende, sumpet område.	13. <i>ha</i> : have.
4. <i>vissenbrune</i> : den brune farve, der kommer på træernes blade om efteråret.	14. <i>Sprithungeren</i> : længslen efter alkohol.
5. <i>krat</i> : lav, tæt bevoksning.	15. <i>hærgede ham</i> : pinte eller ødelagde ham.
6. <i>meget sål var der hellerikke på støvlerne</i> : støvlernes bunde var meget tyndslidte.	16. <i>væde</i> : vand, fugt.
7. <i>hinkede</i> : hoppede på ét ben.	17. <i>sløj</i> : utilpas.
8. <i>gigt</i> : sygdom i kroppens led der giver smerter og hævelser.	18. <i>medtaget</i> : skadet på grund af anstrengelse eller sygdom.
9. <i>lysning</i> : lys fra huse og gader lyste op i mørket.	19. <i>det manglede bare</i> : udtryk for, at det er det sidste, der skal til, for at han også mister flasken.
10. <i>spir</i> : et tårns stejle, stigende sider løber sammen i en smal spids.	20. <i>hastværk</i> : det at have alt for travlt, så det fx går ud over resultatet.
	21. <i>hastede</i> : skyndte sig.
	22. <i>ømmede</i> : gav udtryk for, at noget gjorde ondt.

25 underlig hoppende figur der bevægede sig på den ensomme marksti bag byparken op mod byen.

Livet forekom ham bittert²³. Han var gammel - for gammel til dette liv. Og skønt han skulle blive varm af at gå halvfrøs han alligevel i sit tynde tøj. Han trængte til varme - udvendig og indvendig, især indvendig. Han trængte til brændende sprit der skolder svælget²⁴ og heder²⁵

30 indvoldene op, varmer.
Det blæste koldt og skarpt, kulden bed²⁶ gennem de tynde buxer, istedet for undertøj hade han aviser, men de var tyndslidte så det meste af varmen var gået af dem. Frakken var bundet sammen med et reb, knapperne manglede, og med et stykke seglgarn hade han også bundet halslinningen²⁷ sammen om den magre hals, men mærkede alligevel kulden ned på brystet.

35 Hvert øjeblik stødte hans ømme fødder på en sten, frosset fast i jorden, han skreg af smerte, stønnede, var næsten ved at tabe modet og klagede sig²⁸.

Månen stod højere.

Hans øjne løb i vand. Han blev forpustet, stakåndet²⁹ - og bange for at han ikke skulle nå det. Han blev helt ynkelig³⁰. Månen lyste på ham, en kroget mørk skikkelse der humpede afsted
40 med bedrøvede øjne, stor knoldet³¹ næse, skægget ... Han hade ondt af sig selv, en tårevædet³² medlidenhed med sig selv. Han var dog en gammel mand, nær de treds, han kunne simpelt hen ikke tåle at undvære sprit, det var som at sulte ... Han småklynkede højlydt med hjernen fuld af det ene, om han nåede det.

Laursen lukkede til tiden. Og gik! Der var ikke noget med at komme bagom. Og de andre?
45 Der var ikke andre end Laursen der forstod ham, forstod at han var syg og måtte ha noget - på kredit.

Nåede han det ikke ... Men skrækken lammede hans tanker³³. Den lange nat stod for ham i al sin kolde rædsel. Han søgte så godt han kunde at sætte farten yderligere op, trods smerterne i benene.

50 Håb og håbløshed skiftede i hans sind; snart var han atter ved godt mod og nåede det nok, fyldtes af glæde ved livet og tilværelsen; så var han atter langt nede, en gammel mand, en syg mand, et vrage³⁴ der bare skulle dø. Og han beredte sig på³⁵ en ond lang nat ovre i den kolde, forblæste lade ...

23. *Livet forekom ham bittert*: han syntes, at livet var utilfredsstillende og skuffende.

24. *svælget*: den bageste del af mundhulen.

25. *heder*: varmer.

26. *kulden bed*: kulden følte kold og skarp på huden.

27. *halslinningen*: frakkens halsåbning.

28. *klagede sig*: jamrede.

29. *stakåndet*: trak vejret i korte stød.

30. *ynkelig*: modløs, dårlig.

31. *knoldet*: ujævn.

32. *tårevædet*: fyldt med tårer.

33. *lammede hans tanker*: var ude af stand til at tænke.

34. *vrage*: et menneske, hvis helbredstilstand er stærkt svækket.

35. *beredte sig på*: forberedte sig på.

Og igen fyldte en håbefuldt fortrøstning³⁶ hans sind. Han nåede det nok. Han oplevede allerede det store og gode øjeblik da han satte flasken for munden og drak til. I det fulde store måneskin - med en sort humpende skygge i sit følge, i den blæsende aftenstund, den bidende kulde, stavrede han afsted³⁷ og gav sig hen i drømmerier om belønningen for hans møje³⁸. Vågne drømme. Spritten der hedede gennem hans tørre svælg.

Han oplevede det. Hverken måneskinnet eller den blå aftenhimmel klar af frost og fuld af stjerner, hverken de øde marker og mosestrækningen³⁹ eller byen som han nærmede sig og som lyste med lys fra huse foran ham var til for ham i disse øjeblikke da han i sin fantasi oplevede det der skulle ske. Alle besværligheder var glemte, han svævede frem til han atter stødte den ømme fod mod en sten og næsten skreg af smerte.

Da blev det altsammen til igen for ham.

Han nåede det. Og han fik kredit og flasken fuld. Laursen var flink og rar og god, han fyldte den helt - det var jo også op mod jul. Han brugte ikke målet⁴⁰, hældte bare i. Det klareste sprit løb over, spildtes på disken, vædede den et nu og fordunsted⁴¹, gik til spilde ...

- Du, sa⁴² han og rystede som en syg, og så sig om, skottede ud⁴³, bare en slurk, jeg ...

Og resten måtte Laursen kunne se på hans ansigt.

Så drak han. Livet, saligheden⁴⁴ strømmende gennem ham, brændte ned gennem svælget og glødede hans indre. Han levede. Alle kvalerne⁴⁵ for at nå herop var glemte. Han var ovenpå nu. Sig selv igen. Før han forlod butiken forærede han Laursen en lille hjemmegjort fædrelandssang, så glad var han allerede. Så varm i sin sjæl. Han brummede den med lystig stemme og kåde fagter⁴⁶, blink i øjet:

75 Dejlige Danmark, herlige land,
rend mig i røven, lad mig se om du kan.

Hans øjne var blanke og livfulde, leende, ansigtet fik atter farve.

På Laursens disk lå en lille pose med noget i.

- Hvad er det? spurgte han med fiffig⁴⁷ stemme.

80 - Å, det er noget chokolade drengen har glemt, svarede Laursen.

- Gokkerlade⁴⁸, sa han og løftede hodet og lo, gokkerlade, den er fin.

Hans gamle ru stemme gik næsten over gevind og klukkede.

Han fik et stykke.

36. *fortrøstning*: håb og tro på, at alt vil gå godt, optimistisk.

37. *stavrede afsted*: gik med stive, usikre skridt.

38. *møje*: besvær.

39. *mosestrækningen*: moseområdet.

40. *målet*: målebægeret.

41. *fordunsted*: fordampede.

42. *sa*: sagde.

43. *skottede ud*: så ud.

44. *saligheden*: stærk følelse af velvære og lykke.

45. *kvalerne*: pinslerne.

46. *kåde fagter*: glade armbevægelser.

47. *fiffig*: snu.

48. *Gokkerlade*: barnligt sprog for chokolade.

- Det er vel nok vinter, sa Laursen, sikken en kulde; hvordan fan klarer I jer?

85 Men det forstod han ikke. Vinter? Kulde? Klare den? Jamen han hade det jo storartet nu, storartet! Han var varm i sin sjæl.

Han mærkede ikke kulden, heller ikke sine ømme ben - han stavrede tilbage, gik og nynnede, gik og smilede og var meget glad.

Det var som om han svævede ned til parken. Dér krøb han gennem hullet i hækken og ind.

90 Månelyset lå hvidnende⁴⁹ over gangene, plænerne og den islukkede dam.

Han travede lidt rundt og skævede til bænkene. De stod og så kolde og nøgne ud. Han varmede sig med en slurk og kravlede ud af et andet hul i hækken og kom ud på markerne.

Han vilde hjem - hjem i laden.

Men da han kom forbi mosen gik han derned, satte sig ved noget krat i nærheden af den
95 lille sø og drak igen. Hans sind fyldtes af stemning, han sad i læ og mærkede ikke blæsten eller kulden. Han kikkede på stjernerne, på månen, sad og fniste⁵⁰ som om han fandt det hele morsomt; og drak.

Han sad i den månelyse vinternat midt ude på markerne, det åbne land med mosen i lavningen, ene under den vældige vinterhimmel, allerede beruset, levende, lykkelig, varm og
100 glad.

Tankerne var få og gik ikke langt. En lille bellis⁵¹ i græsset, belyst af måneskinnet - en blomst der hade tålt frosten, kaldte på hans følelser. Han blev rørt, så på blomsten og bevægede sine store hænder som om han ville røre ved den.

Han hikkede, stemmen var usikker:

105 - Lille blomst, lille blomst ...

Og han tog sig hastig en slurk. Svælgede spritten i sig, ren og ufortyndet, skønt han godt vidste at han ikke kunne tåle det, og blev fuld af det ...

Skidt være med det.

Alt var stille.

110 Oppe bag parkens træer og haverne sås et enkelt lys fra husene.

Dér lå byen.

Nede i mosen, godt i læ, sad en gammel mand og snakkede med sig selv, lo med sig selv, drak og brummede.

Han sang; en selvlavet melodi til ord der udtrykte hans følelser, hans sind. Han sang

49. *hvidnende*: lysende hvidt.

50. *fniste*: lo på en undertrykt måde med lukket mund.

51. *bellis*: blomst, tusindfryd.

115 med ru, klangløs, rystende gammelmandsstemme mens nattehimlen over ham var gylden af stjernehuller og hvidnende af månelys:

120 Min røv er kold, min røv er kold,
 og jeg har været fan i vold,
 og jeg har ikke lagt på vat
 i nat.
 Jeg er så øm, jeg er så slat⁵²,
 jeg er et gammelt drukkent skvat.
 Og jeg er lusefuld af fnat⁵³.
 Og jeg er lusefuld af fnat.

125 En underligt gribende sang, underlig i nattestilheden, underlig så han selv blev grebet af den og sang den om og om igen.

 Begyndelsen langsomt, vemodig, bedrøvet; de forklarende linjer inderligt, følte; tilføjelsen forsorent⁵⁴ sørgmodigt⁵⁵, halvt alvor, halvt spøg; omkvædet overlystigt og dog sørgeligt, et skrål af glæde og sorg ...

130 Flasken var tom. Men han var varm, lykkelig og fuld af højrøstet glæde.

 Måneskinnet hvidnede hans frakke som var den en kåbe af hvidt. Han sad uanfægtet⁵⁶ af kulde og blæst ...

52. *slat*: afkræftet.

53. *fnat*: hudsygdom, der giver stærk kløe; skyldes en lille mide som graver gange og lægger æg under huden.

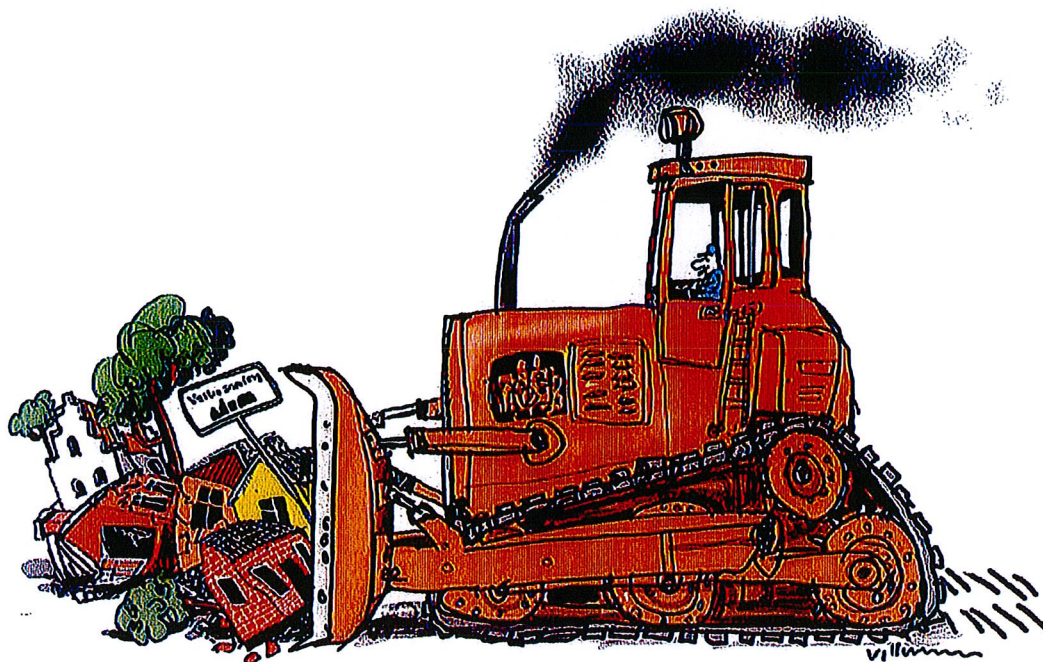
54. *forsorent*: muntert kækt, friskfyragtig.

55. *sørgmodigt*: trist.

56. *uanfægtet*: roligt, uforstyrret.

4. Anders Høeg Lammers: *Riv de døende landsbyer ned*

Teksten er et uddrag af en artikel i Politiken den 11. september 2010. I artiklen bliver lektor på Aalborg Universitet og ekspert i byplanlægning og landudvikling Jørgen Møller interviewet.

1 Så du mener, at de (landsbyerne, red.) simpelthen skal fjernes helt af landkortet?

»Ja, simpelthen. Man kan lade hæren øve sig først. Og så få brandvæsenet og civilforsvaret¹ til at brænde det af. Regeringen har sat millioner af til nedrivningspuljer², men i stedet for hele landsbyer er det snarere lidt hist og pist³. Gør man det helhjertet

og langsigtet, vil resultatet alt i alt blive smukkere, mere velplanlagte landsbyer, som også har en levedygtig fremtid«.

Men hvorfor er det nødvendigt med så drastiske tiltag⁴?

»Pointen er at tage en fast og kærlig hånd om udfordringerne i stedet for, at udviklingen bare sker. Fremtiden kommer af sig selv,

men udvikling skal skabes. Der vil være flere og flere landsbyer, hvor huse ikke kan sælges, huse står tomme, købmanden er lukket, skolen er lukket, og den kollektive trafik⁵ er væk. De landsbyer, der står og synker i grus, skal vi have væk, og så skal vi satse helhjertet på andre landsbyer, så folk ved, den også er attraktiv⁶ at bo i om både 10 og 15 år, og kan planlægge deres liv efter det«.

Noter:

1. *civilforsvaret*: er en statslig organisation, som hjælper til ved store ulykker og katastrofer. Civilforsvaret blev oprettet af den danske regering i tiden før 2. Verdenskrig, for at beskytte civile folk, hvis Danmark skulle blive angrebet af Tyskland.
2. *nedrivningspuljer*: er en økonomisk støtte til at fjerne gamle og misligholdte bygninger, primært i land- og yderdistrikterne.
3. *hist og pist*: lidt her og lidt der.
4. *tiltag*: planer.
5. *den kollektive trafik*: den offentlige trafik. Hvis man ikke har privat bil, kan man fx tage bus eller tog på arbejde eller i skole.
6. *attraktiv*: tiltrækkende.